

İran, Erbil'e neden yardım eli uzattı?

Jeolojik Araştırmalar Derneği, İl. Başkan

@ZeynepYildiz

“

İran'ın enerji sektörüne 5 yılda yaklaşık 255 milyar dolar yatırım yapması gerekiyor. 1.6 milyon varil petrol ve 2.4 bcm doğal gaz ihraç eden İran 2014 yılında bu petrolün büyük bölümünü Asya Pasifik bölgesine ve küçük bir kısmını ise Avrupa'ya, doğal gazın neredeyse tamamını ise Türkiye'ye sattı. Yani pazarı kısıtlı görünüyor.

”

Geçtiğimiz haftalarda ajanslarda Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) petrolünün İran üzerinden dünya pazarlarına girmesi için Erbil yönetimine teklifte bulunduğu haberi yayımlandı. Nedense bu haber beni şaşırtmadı ama endişe duymama sebep oldu. Endişelendim çünkü eğer bu anlaşma gerçekleşirse, Türkiye önemli bir petrol ve doğal gaz rezervini İran'a kapırmak üzeredir. IKBY bizim için önemli bir hidrokarbon tedarikçisi, çünkü hem coğrafik olarak güney sınırımızda hem de bu bölgede üretilen petrolün üretim maliyeti çok çok düşük. İran ise henüz tam kalkmayan ambargo dönemi sonrası daha önce kaybettiği piyasaları tekrar kazanmak amacı ile böyle stratejik bir adım atmış oldu. Bu adımla hem Türkiye'yi bölgeden uzaklaştıracak hem de kendine pazar payı için çok ciddi bir fırsat yaratacak. Bu yazının ana fikri budur. Ancak bu fikri anlaşılır kılmak için sizleri IKBY ve İran'ın hidrokarbon ve petrol ve doğal gaz rezervleri ile bunların işletilmesi hakkında bilgilendirmek istiyorum.

Öncelikle İran'dan başlayalım. İran'ın petrol sektörü 1890'larda yapılan jeolojik değerlendirme raporlarını gören W. K. D'Arcy'nin 1901 yılında gerçekleştirdiği ve tarihe D'Arcy imtiyazı (D'Arcy Concession) olarak geçen anlaşma ile başlamıştır. Bu anlaşma D'Arcy ile İran Şahı Muzaffer Al-Din arasında, 60

yıllık süre içerisinde hemen tüm İran topraklarında petrol araması, taşıması ve satması için imzalanmış ve karşılığında Şah o günün parası ile 20 bin pound nakit para (günümüzde yaklaşık 2 milyon pound) ve 20 bin pound değerinde şirket hissesi ve üretimden oluşacak kardan da yüzde 16 pay almıştır. Rusya kendi çıkarlarını zora sokacak bu anlaşmayı engellemeye çalışmış ancak İngiltere, Orta Doğu ve İran politikasına ve ekonomik çıkarlarına yarayan ve Hindistan üzerindeki hakimiyetini güçlendirecek bu anlaşmaya tam destek vermiş ve Şah'a fazladan 50 bin pound daha vererek anlaşmanın imzalanmasını sağlamıştır. 1901-1905 yıllarında D'Arcy bir keşif yapamamış ve para kaybetmiştir. İngiliz deniz komutanlığı bu anlaşmanın devamı ve bölgenin Fransız ya da Rusların himayesine geçmesi ihtimalinden çok rahatsız oldukları için D'Arcy'nin 1905 yılında Burmah Oil ile bir ortaklık kurmasına yardım etmişlerdir. 1908 yılında bu ortaklık Masjeed Süleyman bölgesinde büyük bir keşif yapmıştır (Şekil 1).

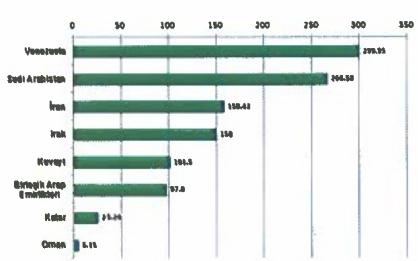
Petrole bakacak olursak rezerv açısından dünya 3'üncüsü olan İran 3.6 milyon varil petrol üretmekte ve bunun 2 milyon varilini kendisi tüketmektedir (Şekil 3). Yine petrol sektörüne ambargo sonrası yapılacak yaklaşık 50 milyar dolar yatırım ile İran petrol üretimini 1.4 milyon varil kadar hali hazırda üretim

yapan sahalardan arttırılabilecektir. Başka bir deyişle mevcut sahaların teknolojik olarak iyileştirilmesi ile eski üretim seviyesi olan aşağı yukarı 4 milyon varil seviyesine ulaşacağı beklenmektedir. İran'ın enerji sektörüne 5 yılda yaklaşık 255 milyar dolar yatırım yapması gerekmektedir; bu miktar arama üretim sektörü, taşıma sektörü ve petrokimya sektörüne yapılacak yatırımları kapsamaktadır. Günümüzde 1.6 milyon varil petrol ve 2.4 bcm doğal gaz ihraç eden İran 2014 yılında bu petrolün büyük bölümünü Asya Pasifik bölgesine ve küçük bir kısmını ise Avrupa'ya, doğal gazın neredeyse tamamını ise Türkiye'ye satmıştır. Yani pazarı kısıtlı görülmektedir.

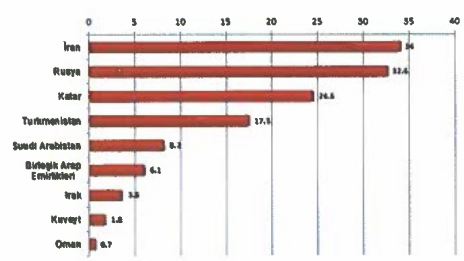
TİCARİ OLARAK BAKILDIĞINDA MUAZZAM BİR HACİMDEN BAHSEDİLİYOR

İran ambargo sonrasında 2020 yılı için 1.4 bcm/günlük doğal gaz üretimi ve 4.7 milyon varil/günlük petrol ve 1 milyon varil/günlük kondensat üretimi hedeflemektedir. Bu üretimin 85 petrol ve 38 gaz sahasından yapılması planlanmaktadır. Bu sahaların içinde 21 petrol ve 22 gaz sahası hala geliştirilmeyi beklemektedir. Bu hedefine ulaşırken yaklaşık 2 bin 861 kuyuda sondaj ve kuyu tamamlama ile 680'den fazla sondaj kulesi çalıştırılması öngörülmüştür.

Petrol Rezervleri Sıralaması (milyon bbls)

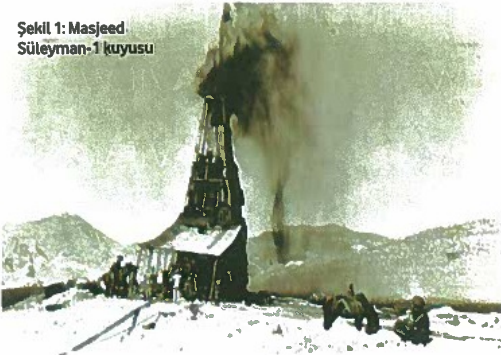
Doğalgaz Rezervleri Sıralaması (tcm)

Şekil 2: İran'ın petrol ve doğal gaz rezervleri açısından dünya sıralamasındaki yeri

Kaynak: BP 2015

Şekil 1: Masjeed Süleyman-1 kuyusu

İRAN DÜNYA PETROL REZERVLERİNİN YÜZDE 9'UNA SAHİP

1909 yılında, daha sonra 1935 yılında Anglo Iranian Oil Company (AIOC) adını alacak ve 1954 yılından itibaren de BP olarak ismini tescil ettiren Anglo Persian Oil Company (APOC) kurulmuştur. Hikayenin gerisini zaten hepimiz biliyoruz. Bugün ise İran, 158 milyar varil ile dünya petrol rezervlerinin yüzde 9'una ve 1201 trilyon f3 (34 trilyon m3) ile dünya doğal gaz rezervlerinin yüzde 18'ine tek başına sahiptir. İran dünya sıralamasında petrole 3. doğal gazda ise 1.sırada yer almaktadır (Şekil 2). İran 172.6 bcm doğal gaz üretirken bu doğal gazın 170.2 bcm'ini kendisi tüketmektedir. Aslında doğal gazda dünyadaki birinci sırada olması ve yapılacak yeni arama yatırımları ile İran'ın doğal gaz piyasasında sadece Türkiye değil tüm dünyaya sahip olması gerekliliğini göstermektedir. Çünkü yapılacak yatırımlar ile Katar ile paylaştığı Güney Pars sahasında ki kediye ait doğal gaz üretimini artırırken, ülkesinde yapılacak yeni doğal gaz keşiflerini de satacak doğal gaz ithalatçısı ülkeler bulması gerekmektedir.

Şekil 5: Tahran Zirvesinde İran Millî Petrol şirketi ve Petrol Bakanlığını temsilen yapılan sunumlarda İran'ın enerji hareket merkezi konumu görseli.

Iran Cross Road of Energy Movement

28-29 Kasım 2015 / Tahran

GP 2015		ÜRETİM	TÜKETİM
Doğal Gaz	Bcm	172.6	170.2
Petrol	mm bbl/d	3.6	2

Şekil 3: İran'ın doğal gaz ve petrol üretim ve tüketim miktarları

Bu rakamlar, ticari olarak bakıldığında muazzam bir hacimden bahsetmektedir. Bu nedenle 28-29 Kasım 2015 tarihinde Tahran'da, "İran, yeni petrol kontratları" başlıklı bir zirve gerçekleştirildi. Bu toplantıda İran, 14'ü arama üretim bloku olmakla beraber 45 saha tanıttı. Yaklaşık 71 bin kilometrekare bir alan ve 6 jeolojik baseni kapsayan bu blokların hepsi hidrokarbon barındırması yüksek ihtimalli teknik verisi mevcut olan yeni basenlerdir.

İRAN İLE 400 YILDIR SAVAŞMAMAMIZA RAĞMEN BİR İLİŞKİ DE KURAMADIK

Bu toplantıya ne yazık ki ülkemizi temsilen ne özel sektörden ne de devletten kimse katılmamıştır. Bu durum beni hiç şaşırtmamıştır. 377 yıldır değişmeyen ve I. Dünya Savaşı'nın bile değiştiremediği sınır diye övündüğümüz İran sınırlarımız hepimizin bildiği gibi 1639 yılında Kasr-ı Şirin anlaşması ile belirlenmiştir. Bu kadar sabit olan ve uzun tarih boyunca hiç "kavgamız olmayan" İran ile geliştirdiğimiz ticaret hacmi ise, 2015 yılı Ekonomi Bakanlığı verilerine göre, genellikle günlük sarf malzemelerine ve düşük teknolojiye dayalı malların 3.6 milyar dolarlık ihracatı ve 6 milyar dolarlık ithalatı olarak toplam 9.7 milyar dolarlık bir hacimdir. Burada yine dikkatimizi yoğunlaştırmamız gereken konu İran'dan ithal ettiğimiz malların İran'a gönderdiğimizden daha fazla olmasıdır. Yine Ekonomi Bakanlığı verilerine göre Türk müteahhitlik firmaları İran'da bugüne kadar toplam 531 milyon dolar değerinde 22 proje üstlenmişlerdir. Millî Petrol Şirketimiz ise 2007 yılında Güney Pars sahasını geliştirme ve üretim projesinin 22-23-24 no'lu fazlarını üstlenmek üzere "Ortak Mutabakat Zaptı" imzalamıştır. Ancak bu proje hiç hayata geçmemiştir. Tüm bunlardan yapmamız gereken çıkarım ise İran ile görüşte 400 yıldır

savaşmamamıza rağmen doğru düğün bir ilişki de kuramamış olmamızdır. İran bölgedeki kendi gücünü gölgelemek için hiç bir zaman Türkiye'ye yakınlaşmayacaktır. Bu konunun içinde bir de mezhep farklılığı söz konusudur.

Dolayısı ile İran ile bizim ne enerji konusunda ne de başka büyük yatırımlar konusunda ortak bir noktaya gitmemiz çok kolay görünmemektedir.

İRAK'TAKİ İLK KEŞİF 1927 YILINDA YAPILAN KERKÜK SAHASI İLE GERÇEKLEŞTİ

Gelelim konumuzun diğer ana unsuru olan İKBY'nin durumuna. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi 2000 yılında kendi petrol ve doğal gaz potansiyelini kendisinin geliştireceğini beyan ettiğinde orada faaliyete başlayan Norveç menşeli DNO firması Silopi'nin doğusunda Tawke arama sahası için ve 2003 yılında Türk inşaat şirketi ile de Taq Taq sahasını geliştirmesi için bir anlaşma imzalamıştır. O zaman eğer Türkiye olarak topyekün bu bölgeye gitmiş olsaydık, şimdi orada faaliyet gösteren İngiliz ve Amerikan firmaları ile onların uzantısı olan petrol firmalarının yerinde Türk firmaları çalışıyor olacaktı. Bugün toplam olarak İKBY bölgesi günlük yaklaşık 600 milyon varil petrol üretmektedir. Bu hepsini biz satın aldığımızda ancak günlük petrol tüketim ihtiyacımızın (724000 varil/gün, 2014 verisi) yüzde 87'sini karşılamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde bize ait olan bu topraklarda Sultan II Abdülhamit'in yabancı jeologlara yaptırdığı 1901 tarihli petrol haritasında Alman mühendis, Dicle ve Fırat arasındaki zengin ve mühim petrol yataklarının bulunduğunu ve bunların işletilmesi için Bağdat'a uzanan bir tren yolu gerekliliğini ve bu coğrafyanın dünyanın en önemli merkezlerinden biri olacağını belirtmiştir. Ne tesadüftür ki 1912 yılında Turkish Petroleum Company (TPC), DeutscheBank, Anglo Saxon Oil Company (Royal Dutch Shell'in bağlı kuruluşu), National Bank of Turkey (İngiliz Bankası) ve Gülbeykan ortaklığında, bugünkü Irak topraklarında petrol arama için kurulmuş ve hemen

1. Dünya Savaşı öncesi petrol arama imtiyazı almıştır. Irak topraklarındaki ilk keşif 1927 yılında yapılan Kerkük sahası ile gerçekleşmiştir. Kerkük bugün de Erbil ve Bağdat arasında ki gerginlikte ve paylaşımında önemli bir aktördür. Her iki tarafta Kerkük sahası üstünde mutlak hakimiyet istemektedirler ve İKBY kendi bölgesel sınırlarının içine Kerkük sahasını da dahil etmiştir.

ERBİL KENDİSİNİN OLDUĞUNU İDDİA ETTİĞİ PETROLÜ KENDİ KENDİNE SATACAĞINI BEYAN ETTİ

Diğer taraftan Irak dünyanın petrole 4. ve doğal gaz da ise 7. büyük rezerve sahip ülkesidir (Şekil 2). Bu arada İKBY'de yapılan arama üretim anlaşmaları ile 57 saha ile keşfedilmiş ve USGS (United States Geological Survey) tarafından hesaplanmış yaklaşık 45 milyar varil petrol ve 100-200 tcf arası doğal gaz rezervi mevcuttur. 2015 yılında Bağdat ile İKBY arasında yapılan anlaşmaya göre Erbil günlük 600 bin varil petrol üretip Ceyhan'da SOMO (Irak'ın petrol satışından sorumlu firması) vasıtası ile satacak ve karşılığında ise Bağdat bütçeden İKBY'nin hakkı olan yüzde 17'lik payı Erbil'e gönderecekti. Ancak Erbil bu günlük üretim miktarına, Kerkük, Karpaz, BaiHassan ve Jambur sahalarının üretimi ile ulaşmaktadır. Bağdat ise Kerkük, Karpaz, BaiHassan ve Jambur sahalarının üretiminin bir hesapta yer almaması gerektiğini, onların zaten kendi üretimi olduğunu iddia ettiği için, bu sahaların kendi kontrolünde olan üretiminin Ceyhan'a ulaşmasını durdurdu ve yaklaşık 165 bin varil olan bu üretimi iç piyasada değerlendireceğini beyan etti. Yürümeyen bu anlaşma nedeni ile Eylül 2015'te Erbil kendi ve kendisinin olduğunu iddia ettiği petrolü artık kendi kendine satacağını beyan etmiş ve öyle de yapmıştır (Şekil 4).

Ceyhan üzerinden satılan bu petrol büyük oranda İtalya, İsrail, Polonya, Almanya gibi alıcı ülkeler bulmasına rağmen İran'ın İKBY'ye uzattığı bu yardım elinin nedeni nedir? İran, bahsettiğim ve ambargoların belirli bir süreçte tamamen kalkacağı kararının ardından düzenlediği

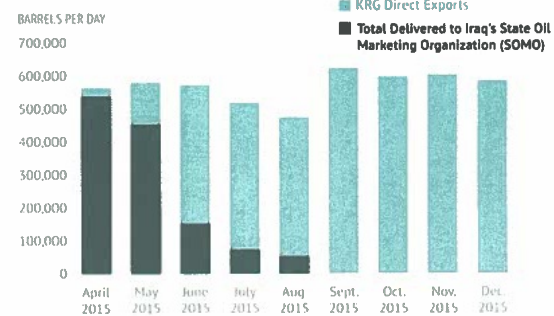
28-29 Kasım tarihlerinde yapılan Tahran Zirvesinde, kendisini enerji denklemimin ortasında konumlandığını açıkça beyan etmiştir (Şekil 5). Bu durumda Türkiye olarak bizim sürekli enerji merkezi olma çabamızı ve bölgemizde enerji konusunda oluşturma geldiğimiz noktanın daha ilerlemesini engellemek, tarih boyunca yakın durduğu Türkiye hariç diğer ülkeleri desteklemek ve de İKBY'nin tek çıkışının Türkiye olmadığını göstermek için, İran, üzerinden İKBY petrolünün pazarlanmasına yardımcı olmak istiyor.

İRAN'I BÖLGEDE TÜRKİYE KARŞISINDA GÜÇLENDİRME ÇABALARI

Söz konusu ülkeler, ne Bağdat ile ne de Ankara ile karşı karşıya kalmak istemediklerinden fakat İKBY bölgesinde petrol ve doğal gaz sahası sahibi şirketlerinin düşük petrol fiyatları döneminde birde tahsil edemedikleri paraları yüzünden maddi sıkıntıya düşmelerini engellemek ve İran'ın "normalleşme" döneminden daha fazla maddi pay sahibi olabilmek için bu uygulamanın arkasında duracaklardır. Ayrıca bu konuya, söz konusu ülkelerin destek vermesinin altında yatan bir diğer neden ise İran'ı bölgede Türkiye karşısında güçlendirme çabalarıdır. Tıpkı tarih boyunca yapıldığı gibi.

Eğer İran ile İKBY bu konuda ortak davranış sergiler ise Türkiye enerji denklemimin dışında kalacak, enerjinin merkezinde değil kenarında tutunmaya çalışan bir ülke konumuna gelecektir. Ayrıca İran ile enerji işbirliğimizi sadece doğal gaz ve petrol ithal etmek üzerine kurasak, enerji şirketlerimizi İran'da iş yapmak için desteklemeye isek hem büyük bir pazarı kaybedeceğimiz hem de enerji merkezi oyununda diskalifiye olacağız. Tekrar kendime şu soruyu sormak ve sizlerin de bu soru üstünde düşünmesini sağlamak istiyorum: Neden İKBY petrolünü Ceyhan üstünden bağımsız olarak stabilirken, İran, İKBY'ye tek çıkışının Türkiye olmadığını ve kendi üstünden de petrol satarak maddi sıkıntılarından kurtulmasına yardım etmek istediğini beyan etmiştir? Bundan en çok çıkarı olan hangi ülkelerdir?

KRG DIRECT EXPORTS

Şekil 4: Nisan - Aralık 2015 döneminde İKBY'nin kendi başına sattığı petrol miktarı

Gas,Power

Kurucusu:
M. Zekai Komsuoğlu
Mayıs, 1968

Yayın Sahibi
Balkan Gazetecilik
Yayınları Matbaacılık
San. ve Tic. A.Ş.

Yayın Grubu Başkanı
A. Sertaç Komsuoğlu

Murahhas Aza ve
Yayın Grubu Bşk. Yrd.
Mustafa Akıncı
Murahhas Aza
Mustafa Komsuoğlu

Genel Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Emin Kaya

● Ankara Temsilcisi: Kerem Gezer
● Haber Yönetmeni: Sıla Açar
● Haber Merkezi: Selin Şahin,
Raşit Kurkaş, Erman Tekdemir
● Grafik: Ersin Güleç,
Melisa Güven, Türkan Özyurt

● Reklam ve Abonelik: Ayşe Işık
● Mali İşler Başkanı: Ş. Doğan Erbay
● Finans Direktörü: Ahmet Şen
● Hukuk Danışmanı: İrfan Coşkun
● İK Müdürü: Havva Demir
● Basılıdır Yeri: İRM Dijital Baskı ve
Matbaacılık San. Tic. A.Ş.
@Petroturkcom

Yönetim Yeri: Y. Dudullu Mah. Bostancı Yolu Cad. Şehit Sok.

No:48 Ümraniye- İstanbul

İletişim
İstanbul: (0216) 466 74 96 Fax : (0216) 365 58 05
Ankara : (0312) 467 99 36 Fax : (0312) 427 30 16

Türkiye genelinde dağıtım yapılan EPG, Basın Kanunu uyarınca bir yerel süreli yayındır. EPG, Basın Meslek İktidarene uymaya söz vermiştir EPG'de yayınlanan yazı, haber ve fotoğraflar her türlü telif hakkı Balkan Gazetecilik Yayıncılık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti'ne aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilerek dahi klibası edilemez. Köşe yazılarında yer verilen görüşler yazarın kendisine ait olup, gazetemiz açısından bağlayıcı değildir.
www.petroturk.com